

DOI: 10.26565/2310-9513-2023-18-06
УДК 338.484:332.142.6(477)

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Гапоненко Ганна Ігорівна

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022
e-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Лістратенко Денис Андрійович

магістр
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022
e-mail: lustratenko002@gmail.com

Євтушенко Олена Віталіївна

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022
e-mail: evetushenko@karazin.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9729-1435>

Шамара Ірина Миколаївна

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна, 61022
email: shamara@karazin.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2431-9185>

Статтю присвячено проблемі сталого розвитку регіонів України, оскільки конкурентоспроможні регіони є джерелом збалансованого та сталого розвитку всієї країни. Наголошено, що в основу розробки стратегії управління розвитком будь-якого регіону України має бути покладена політика екологічної безпеки, чинні норми та вимоги якої необхідно адаптувати відповідно до загальноєвропейських стандартів. Предметом дослідження є екологізація туристичної діяльності як фактор сталого розвитку регіонів України. Метою дослідження є побудова моделі сталого розвитку регіонального туризму на основі екосистемного відновлення безпеки туристично-рекреаційного потенціалу України в повоєнний час. Завдання, які були поставлені для досягнення мети: дослідити механізм управління сталим розвитком регіонального туризму; проаналізувати вплив воєнних дій на екологічний стан регіонів України; запропонувати програмну модель сталого розвитку туристичної діяльності в Україні. Відповідно до цього напрямку дослідження автором було обрано та застосовано такі методологічні підходи: системний та інституційний при розгляді взаємовідносин акторів як на національному, так і на регіональному рівнях. В рамках системного підходу досліджено функціонування туристичної галузі України в рамках нових екологічних реалій. Завдяки інституційному підходу було розглянуто необхідну нормативно-правову базу сталого розвитку туризму. Отримано наступні результати. Авторами запропоновано формування моделі сталого розвитку туризму, яка акцентує увагу на сталості екологічної, економічної, культурної та соціальної сфер з урахуванням ранжування чинників сталого розвитку залежно від рівня сталості. Запропонована модель враховує важливий аспект – після війни доведеться забезпечувати різний рівень сталості для окремих регіонів України.

Ключові слова: екологізація туристичної діяльності, модель сталого розвитку туристичної діяльності в Україні, слабка сталість, сильна сталість.

Як цитувати: Гапоненко Г.І., Лістратенко Д.А., Євтушенко О.В., Шамара І.М. Екологізація туристичної діяльності як фактор сталого розвитку регіонів України. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2023. № 18. С. 52–61. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2023-18-06>
In cites: Haponenko H., Listratenko D., Yevtushenko O., & Shamara I. (2023). Ecologization of tourist activities as a factor of sustainable development of the regions of Ukraine. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (18), P. 52–61. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2023-18-06> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. Сталий розвиток регіонів України сьогодні є одним із пріоритетних завдань, оскільки конкурентоспроможні регіони є джерелом зростання всієї країни, опорою для проведення національної політики зниження регіональних диспропорцій, сприяння більш збалансованому та сталому розвитку країни.

На думку вчених, нині поняття «сталість» і «сталый розвиток» використовуються для характеристики різних сторін життя суспільства: економічно сталый розвиток, сталість розвитку АПК, сталість функціонування підприємства тощо.

Для оцінки сталого розвитку застосовують такі критерії [13]:

- рівень фактичної зайнятості населення. При цьому, чим вищий рівень соціального та економічного добробуту, тим вищим буде рівень зайнятості населення;
- Індекс людського розвитку (ІЛР) включає ВВП на душу населення, освітній рівень, стан здоров'я населення. ІЛР виступає як індикатор соціального добробуту суспільства;
- Індекс екологічної ефективності (ЕПІ), що включає 32 показники в 11 категоріях. Насамперед йдеться про якість повітря та питної води, зміну клімату та біорізноманіття.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Фундаментом концепції сталого розвитку слід вважати першу доповідь Римського клубу «Межі зростання», опублікованому в 1972 році, в якому було запропоновано модель «світ, що не зростає». У той період робота Донеллі і Денніса Медоуз виступила «спусковим механізмом», що спонукала світ задуматися про майбутнє людства і перестати ігнорувати проблеми сталого розвитку.

Українські вчені наголошують, що формування сучасних принципів «зеленої економіки» є багатаспектним та комплексним завданням в умовах ринкових трансформацій, звертають увагу на необхідність пошуку концепцій регіонального та адміністративно-територіального розвитку на засадах «sustainable development», що в контексті «зеленої» економіки передбачає розвиток «Екологічно сталого економіки» [1, 2, 5, 7].

Метою дослідження є побудова моделі сталого розвитку регіонального туризму на основі екологічного відновлення безпеки туристично-рекреаційного потенціалу України в повоєнний час.

Постановка завдання. Завдання, які були поставлені для досягнення мети:

- дослідити механізм управління сталим розвитком регіонального туризму;
- проаналізувати вплив воєнних дій на екологічний стан регіонів України;
- запропонувати програмну модель сталого розвитку туристичної діяльності в Україні.

Відповідно до цього напряму дослідження автором було обрано та застосовано такі **методологічні підходи**: системний та інституційний при розгляді взаємовідносин акторів як на національному, так і на регіональному рівнях. В рамках системного підходу досліджено функціонування туристичної галузі України в рамках нових екологічних реалій. Завдяки інституційному підходу було розглянуто необхідну нормативно-правову базу сталого розвитку туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку дослідників, «зелений» курс розвитку світової економіки має орієнтуватися на виконання трьох основних завдань [3]:

- 1) сприяти поживленню світової економіки за збереження існуючих робочих місць та створення нових;
- 2) сприяти зменшенню обсягів шкідливих викидів в атмосферу та запобіганню руйнації екосистем шляхом впровадження екологічно чистих технологій;
- 3) забезпечувати процес сталого та всебічного економічного зростання, а також брати участь у викоріненні крайніх форм бідності.

В основу розробки стратегії управління розвитком будь-якого регіону України має бути покладена політика екологічної безпеки, чинні норми та вимоги якої необхідно адаптувати відповідно до загальноєвропейських стандартів.

Відновлення територій України після закінчення конфлікту може завдати додаткових збитків екології. Комплексне будівництво безпосередньо пов'язане з інтенсивним використанням природних ресурсів: каменю, піску, деревини.

Вже зараз українська Рада спростила екологічні закони щодо подальшого відновлення країни. Тепер військові адміністрації мають повноваження дозволяти використовувати надра (крім нафти та газу) без оцінки впливу на довкілля.

Однак постконфліктний період може принести й нові можливості для посилення охорони навколиш-

нього середовища. Наприклад, у національному парку Горонгоса в Мозамбіку, де в 1992 році закінчилася війна за незалежність, що тривала майже 20 років, з 2000-х років ведеться інтенсивний проект відновлення, який включає посилене патрулювання боротьби з браконьєрством, розвиток індустрії туризму в дикій природі щодо поліпшення економічної та продовольчої безпеки у місцевих спільнотах. Це може бути актуальним і для заповідників України [6].

В основу розробки стратегії управління розвитком будь-якого регіону України має бути покладена політика екологічної безпеки, чинні норми та вимоги якої необхідно адаптувати відповідно до загальноєвропейських стандартів. У зв'язку з цим потрібно провести аналіз позитивного досвіду, накопиченого світовим співтовариством у сфері теоретичних, методологічних, практичних засад раціоналізації використання природного та ресурсного потенціалу туризму у регіонах; дослідити шляхи оптимізації функціонування еколого-економічної системи задля збереження якості навколишнього природного середовища.

Так, 11 грудня 2019 року Європейська комісія ухвалила Комюніке «Європейський зелений курс». Європейський зелений курс (ЄЗК) – програма дій Європейської комісії, головною метою якої є перехід до кліматично-нейтральної Європи до 2050 року (див. рис. 1) [3].

В 2023 р. представники компанії Booking.com опитали 33 228 респондентів із 35 країн та територій. Це дослідження стало найбільшим та показало, що інтерес до сталого туризму залишається високим серед мандрівників у всьому світі. Три чверті (74%) мандрівників вважають, що потрібно негайно почати застосовувати усвідомленіший підхід до подорожей, щоб зберегти планету для майбутніх поколінь. Більше того, 74% опитаних також хотіли б, щоб туристичні компанії пропонували більш відповідальні варіанти подорожей (порівняно з 66% у 2022 році) [11].

На запитання про те, чи хотіли б вони подорожувати більш усвідомлено цього року, 76% респондентів у всьому світі відповіли «так». Більше того, майже дві третини (65%) мандрівників заявили, що об'єкт розміщення був би для них привабливішим, якби вони знали, що він має значок або сертифікат сталого розвитку.

З рис. 2 бачимо, що 55% мандрівників використовують у відпустці багаторазові пляшки, щоб не купувати бутильовану воду, 67% прийняли свідоме рішення вимкати кондиціонер або опалення на час своєї відсутності у житлі, а 61% вирішили використовувати більш екологічні види транспорту в своїх майбутніх подорожах.

Пріоритети мандрівників змінюються. Головне, що слід зазначити за результатами даного опитування [11]:

- 80% туристів у всьому світі вважають, що сталий туризм – це важливо.
- 59% заявили, що мають намір подорожувати більш свідомо, ніж рік тому.
- 65% вважають, що об'єкт розміщення був би для них більш привабливим, якби він мав значок або сертифікат сталого розвитку (рис. 3).
- 51% опитаних вважають, що на ринку недостатньо варіантів для усвідомлених подорожей.
- 46% були б раді порадам про те, як подорожувати більш свідомо.

При цьому туристи прагнуть поводитись більш усвідомлено не лише під час перебування в об'єкті. Вирушаючи на огляд визначних пам'яток, 43% респондентів планують піти пішки або скористатися велосипедом чи громадським транспортом (на 10% більше, ніж у 2022 році).

Задля оцінки умов та факторів підвищення сталості туристичної галузі України, звернемося також до найвпливовіших міжнародних рейтингів [9].

Один з ключових комплексних показників – це *Індекс людського розвитку* (Human Development Index), який вираховується з 2010 р. в ООН. Індекс акумулює дані за трьома основними напрямками, як показниками ефективності держави: тривалість життя, освіта і добробут (здоров'я), знання і дохід громадянина. Останні дані розрахованого Індексу є за ковідні 2021-2022 роки, в яких ще не зафіксовано наслідки війни. За цими даними Україна знаходилася на 77 місці серед 191 країн. В першу трійку входять такі країни як Швейцарія, Норвегія та Ісландія. Випереджають нашу країну Естонія (31), Чехія (32), Польща (34), Литва (35), Латвія (39), Хорватія (40), Болгарія (68).

Таблиця 1

Індекс людського розвитку (Human Development Index), 2021-2022 рр.

Table 1

Human Development Index, 2021-2022

Рейтинг по ІЛР	Країна	Значення
Країни з дуже високим рівнем людського розвитку		
1	Швейцарія	0,962
2	Норвегія	0,961
3	Ісландія	0,959
4	Гонконг, Китай	0,952
5	Австралія	0,951
6	Данія	0,948
7	Швеція	0,947
8	Ірландія	0,945
9	Німеччина	0,942
10	Нідерланди	0,941
Країни з високим рівнем людського розвитку		
67	Албанія	0,796
77	Україна	0,773
79	Китай	0,768

Складено авторами за джерелом [9]

Compiled by the authors according to the source [9]

Рис. 1. Завдання Європейського Зеленого курсу [3]
 Fig. 1. Tasks of the European Green Course [3]

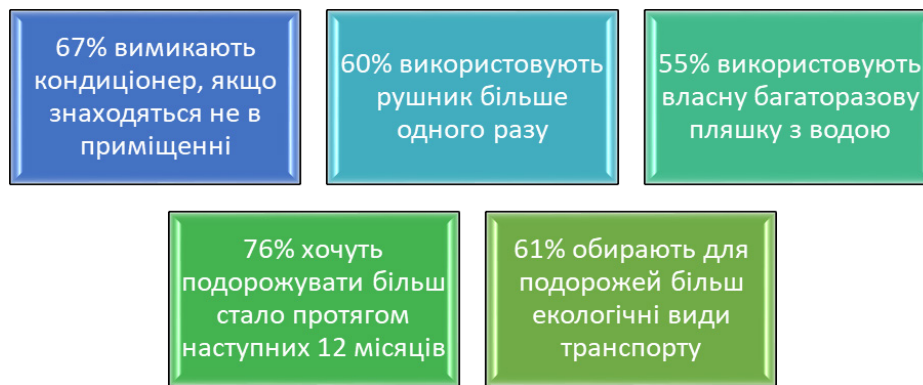

Рис. 2. Тренди мандрівників, що формують екологічні подорожі в 2023 р.
 Складено авторами за джерелом: [11]
 Fig. 2. Shaping traveler trends ecological travel in 2023
 Compiled by the authors according to the source: [11]

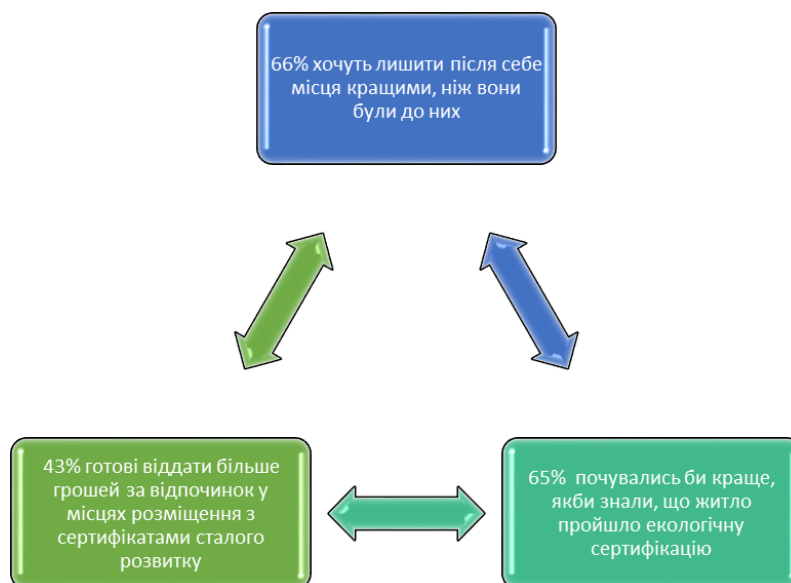

Рис. 3. Тренди мандрівників, що формують екологічні подорожі в 2023 р.
 Складено авторами за джерелом: [11]
 Fig. 3. Shaping traveler trends ecological travel in 2023
 Compiled by the authors according to the source: [11]

Індекс екологічної ефективності (EPI – Environmental Performance Index) об'єднує дані з багатьох питань сталого розвитку в єдиний бал для кожної країни, а також надає більш дезагреговану картину конкретних екологічних проблем. Кожна ітерація EPI містить найкращі доступні дані та розширює сферу застосування системи показників сталого розвитку, оскільки з'являються нові дослідження та ідеї.

Як найповніший глобальний аналіз навколишнього середовища з коли-небудь опублікованих, EPI 2022 використовує 40 показників ефективності, згрупованих у 11 категорій. Ці категорії проблем, у свою чергу, об'єднані в 3 цілі політики: здоров'я навколишнього середовища, життєздатність екосистеми та зміна клімату. Щоб зробити показники EPI широкодоступними, команда EPI перетворює необроблені дані про навколишнє середовище в індикатори, які розміщують 180 країн за шкалою 0–100 від найгіршої до найкращої. Результати рейтингу для нашої країни представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Індекс екологічної ефективності, 2022 р.

Table 2

Environmental efficiency index, 2022

Рейтинг по EPI	Країна	Оцінка
1	Данія	77,9
2	Велика Британія	77,7
3	Фінляндія	76,5
4	Мальта	75,2
5	Швеція	72,7
6	Люксембург	72,3
7	Словенія	67,3
8	Австрія	66,5
9	Швейцарія	65,9
10	Ісландія	62,8
52	Україна	49,6
180	Індія	18,9

Складено авторами за джерелом [9]

Compiled by the authors according to the source [9]

Зараз, коли у зв'язку з форс-мажорними обставинами туристична галузь стоїть на межі виживання і держава надає підтримку вітчизняним підприємствам туристичної індустрії, важливо не лише зберегти акцент на екологізації туризму, а й здійснити системне переналаштування всіх бізнес-процесів у цьому напрямку. Успішне та ефективне вирішення цього завдання має базуватися на знанні факторів, інструментів та механізмів, що стимулюють підприємства туристичної індустрії формувати продукти відповідального та сталого туризму.

Три основні причини, які можуть мотивувати туристичну індустрію бути «зеленою»:

- цілеспрямований вплив державної політики з використанням відповідних методів та інструмен-

тів адміністративного, технічного, економічного, бюджетного регулювання;

- економічна ефективність (короткострокова та перспективна) «зелених» туристичних технологій (порівняно з «коричневими»);

- зростання попиту на «зелений» туристичний продукт.

Останні два пункти відносяться до ринкового механізму попиту та пропозиції як фактору екологізації туристичної індустрії.

До найменш очевидних побічних ефектів незаконної війни Росії проти України відносять її вплив на глобальне забруднення довкілля. І хоча немає сумнівів у тому, що війна є екзистенційною загрозою для України, вона також посилює деградацію довкілля та створює нові великі проблеми, які можуть вплинути на глобальну екологію в майбутньому.

За даними Chatham House, незалежного політичного інституту, розташованого в Лондоні, війна стала безпосередньою причиною викиду в атмосферу приблизно 100 млн т вуглецю протягом перших семи місяців бойових дій [10].

За результатами другого проміжного оцінювання викиди парникових газів за дванадцять місяців війни склали 120 млн т вуглецю. Це майже рівнозначно за обсягом викидам парникових газів, що утворились за той самий період у Бельгії (рис. 4). Якщо порівняти з першим оцінюванням, що охоплювало сім місяців війни, викиди не зростали такими темпами через зимовий період і як наслідок обмежене пересування лінії фронту.

Водночас широкомасштабна вирубка лісів по всій Україні та неконтрольовані лісові пожежі призвели до викиду в атмосферу величезної кількості вуглекислого газу, а збитки, завдані системам відновлюваної енергетики України, серйозно погіршили перспективи секвестрації викидів діоксиду вуглецю.

Сьогодні ще рано говорити про те, яким саме буде довкілля України після звільнення всієї території держави від загарбників. Найбільш значні наслідки війни для природи пов'язані з тривалими соціальними, інституційними та економічними змінами, а не тактичними аспектами бойових дій.

Складність у розумінні сталого туризму обумовлена різноманітністю термінів «сталість» та «туризм». Всесвітня туристична організація під сталим туризмом розуміє «такий напрямок розвитку туризму, який дозволяє задовольняти потреби туристів зараз, враховуючи інтереси регіону, що приймає, і що дозволяє зберегти цю можливість у майбутньому». У цьому визначенні поняття «сталий туризм» розглядається з погляду слабкого сталого розвитку (неокласичного підходу), оскільки фраза «задовольняти потреби» дорівнює фразі «зберігати рівень життя». При цьому останнє може бути досягнуто не обов'язково завдяки забезпеченості природними ресурсами.

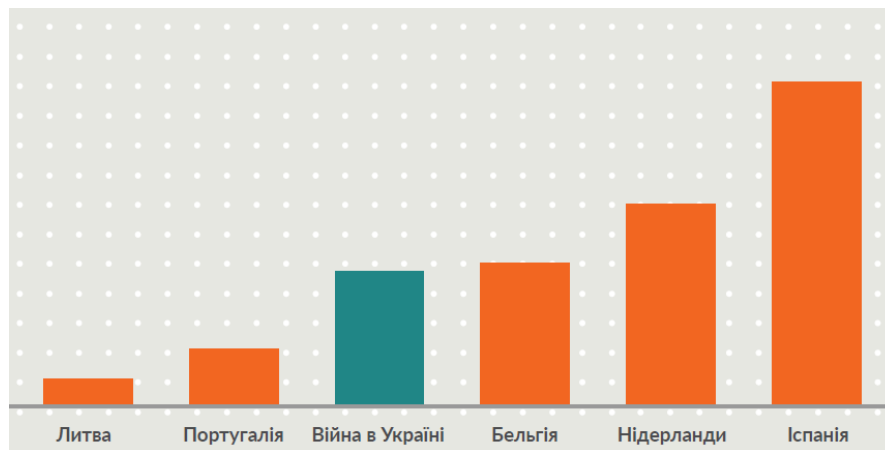

Рис. 4. Викиди внаслідок війни у порівнянні із викидами європейських країн [10]
Fig. 4. Emissions due to war in comparison with emissions of European countries [10]

В цьому випадку екологічний туризм може розглядатися як вид сталого туризму, оскільки забезпечує реалізацію принципів сталості. Але в той же час він не здатний зберегти в первозданному вигляді природні території, що особливо охороняються (ООПТ), використовуваних як об'єкти екологічного туризму, оскільки на них буде надаватись вплив, і вони вже будуть розвиватися з урахуванням цього впливу. Для одних ООПТ це є прийнятним, а для інших ні. Також згідно з цим підходом розвиток сучасних інформаційних технологій, а саме поява та розвиток віртуальних турів, здатний компенсувати людуству нестачу в якісних природних ресурсах.

Інший підхід розглядає поняття сталого туризму з погляду сильної сталості (екологічний підхід), в основу визначення закладається прагнення задовольнити вимоги людства, зумовлені наявними природними ресурсами, тобто керувати туристичними проектами так, щоб наступним поколінням після нас все залишилося в тому ж вигляді. В цьому випадку йдеться про використання з метою туризму створених і окультурених природних просторів, які підтримуються у стані рівноваги.

Відповідно, залежно від підходу виділяють різні чинники, що забезпечують сталість туризму.

З погляду слабого сталого розвитку (неокласичного підходу) виділяють такі аспекти:

- врахування факторів, що дозволяють зберігати рівень життя як місцевого населення, так і туристів;
- повагу до своєрідних соціально-культурних особливостей приймаючої території;
- врахування факторів, які забезпечують туристичну привабливість території;
- пошук заміни природних ресурсів, здатних забезпечити відновлення здоров'я людини.

З точки зору сильної сталості (екологічний підхід) крім перерахованих вище факторів виділяють такі, як:

- забезпечення збереження ендемічних і червонокнижних видів рослин і тварин і місць їх про-

живання та природних територій у первозданному вигляді (заповідників) для виходу на новий рівень життя населення;

- розробка та впровадження інновацій, що дозволяють реалізовувати принципи сталості у всіх сферах та зберігати в рівноважному стані навколишнє природне середовище;
- стабільне функціонування та самовдосконалення туристичної та природної систем.

В наш час існує багато різноманітних моделей розвитку сталого туризму, але в них не повною мірою відображено фактори та індикатори, що забезпечують сталість туризму. Особливий інтерес представляє дослідження Р.Г. Росарді, С.Д.В. Праджанті, Х.Т. Атмаджа, Джухаді, що запропонували модель сталого туризму в агротуризмі чайної плантації Пагіларан, яка включає соціальні, економічні, екологічні, культурні та освітні аспекти [12].

При розробці моделі сталого розвитку туризму нами враховувалися як сталість екологічної, економічної, культурної та соціальної сфер, але й проводилося ранжування чинників сталого розвитку залежно від рівня сталості (рис. 5).

При розгляді регіонів у післявоєнний час у моделі сталого туризму вже на етапі слабкої сталості повинен робитися акцент на наступних моментах [5, 7, 12]:

- розрахунок оптимального рекреаційного навантаження на різні типи природних комплексів;
- визначення стадії деградації природних комплексів та розробка заходів щодо відновлення природних комплексів;
- рекультивация відвалів та реновація промислових просторів для створення на них окультурених рекреаційних та туристичних територій з урахуванням інноваційних трендів;
- використання екологічних технологій у промисловості, сільському господарстві, будівництві;
- створення еколого-рекреаційного каркасу, а також зміна у співвідношенні виробничої, селітеб-

Рис. 5. Модель сталого розвитку туризму залежно від рівня сталості

Складено авторами

Fig. 5. Model of sustainable development of tourism depending on the level of sustainability
Compiled by the authors

Рис. 6. Статистичні дані щодо укладання договорів державно-приватного партнерства в Україні станом на 01.01.2023 [8]

Fig. 6. Statistical data on the conclusion of public-private partnership contracts in Ukraine as of January 1, 2023 [8]

ної та рекреаційної (1:2:3) територій у бік збільшення частки останніх (1:2:5);

- відновлення здоров'я населення та підвищення його тривалості життя.

Також необхідно визначити, які види сталого туризму розвивати на території залежно від збереження природних комплексів та стану окултурних природних просторів. Для цього необхідно провести аналіз мережі ООПТ та територій, перспективних для включення до категорії ООПТ.

Запропонована модель враховує важливий аспект – після війни доведеться забезпечувати різний рівень сталості для окремих регіонів України. В своїй роботі розуміємо, що слабка сталість характерна насамперед для Сходу та Півдня нашої країни, які найбільш сильно постраждали від воєнних дій.

Для розвитку сталого туризму на етапі слабкої сталості необхідні постійні інвестиції в якість туризму. Ці заходи дозволять підвищити добробут місцевих жителів. А зміна податкових ставок залежно від ситуації в економіці дозволить на оптимальній швидкості досягти сталого стану.

Модель передбачає комплексний та кластерний підходи, приватно-державне та соціальне партнерство. Відповідно до запропонованої моделі відбувається обмін інформацією, вибудовування комунікації між учасниками, потім досягається гармонія між потребами, можливостями та ресурсами, що забезпечує стратегічний розвиток туристичного сектора, взаємопов'язаного з іншими секторами діяльності та координуючого їх.

Проекти державно-приватного партнерства у сфері туризму можуть бути реалізовані за такими напрямками:

- інфраструктура (покращення якості доріг, розвиток транспортної інфраструктури та базових послуг, створення стимулу для використання різних видів транспорту, поліпшення якості забезпечуючої інфраструктури (водопостачання, водовідведення, електропостачання), покращення системи охорони здоров'я та санітарії, підвищення рівня безпеки);

- продукт (покращення продукції, створення нових продуктів, впровадження стандартів якості, захист споживачів, сталий розвиток, вдосконалення пропозицій щодо огляду пам'яток, внесок у економічний добробут місцевого співтовариства, при множення та збереження ресурсів);

- людські ресурси (впровадження стандартів якості та обслуговування, підвищення кваліфікації та рівня продуктивності праці, запровадження нових освітніх програм);

- маркетинг та продажі (присутність фірми на ринку послуг, підвищення ефективності маркетин-

гових заходів, об'єднання маркетингових кампаній, більший діапазон охоплення ринку, колективна участь у виставках, доступ на нові ринки).

Бачимо з рис. 6, що туризм, відпочинок, рекреація, культура та спорт є пріоритетним напрямком державно-приватного партнерства в Одеській та Кропивницькій областях станом на початок 2023 р.

Уточнюючи це уявлення, ми розуміємо сталий туризм як модель коеволюційного розвитку, в якій туризм робить акцент на довгостроково скоординованому розвитку туристичної діяльності з суспільством, економікою та бізнесом як її ринковими формами, ресурсами та навколишнім середовищем. Це зумовило необхідність звертати увагу на ключову роль місцевого населення, бізнесу та туристів як основні компоненти реалізації концепції сталого туризму.

Висновки. На наш погляд, сталий розвиток туризму має:

- плануватися та керуватися з метою захисту природного середовища для майбутніх поколінь;

- плануватись інтегрально з іншими секторами економіки для досягнення необхідної рентабельності;

- оцінюватися на постійній основі (моніторинг) для отримання оцінки впливів на рівень життя та природне середовище.

З цієї метою, на наш погляд, необхідна управлінська структура, яка є досить всеосяжною та гнучкою, щоб охопити різні компоненти туризму, такі як: туристичні дестинації, туроператори, готельні та транспортні постачальники, а також пам'ятки, з одного боку (пропозиція), та споживачі у найширшому розумінні, включаючи державу та бізнес, з іншого боку (попит). Така структура повинна також сприяти кооперуванню та партнерству на основі найтіснішої співпраці між взаємопов'язаними компонентами туризму та суспільства; крім того, вона є гарантом, що зусилля щодо забезпечення сталого розвитку є послідовними, а не фрагментованими. Отже, для досягнення сталішої форми туризму необхідна цілісна перспектива, яка дозволяє нам розглядати всі сектори та ресурси, від яких залежить туризм.

Основними інструментами «зеленої економіки» у сфері туризму України мають стати: реформування структури регіонального туристично-рекреаційного комплексу; подолання депресивного стану національної економіки; створення соціальної та екологічної інфраструктури для розвитку туризму; залучення інвестицій у туристичну сферу; стабілізація регіональних економічних процесів; розвиток туристичної логістики; підтримка екологічної безпеки у туристичних регіонах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гапоненко Г. І., Євтушенко О. В., Шамара І. М. Проблеми та перспективи екологізації туризму в Україні. *Проблеми економіки*. 2021. №1. С. 4–10. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-1-4-10>
2. Гапоненко Г. І., Євтушенко О. В., Шамара І. М. Пріоритетні напрями забезпечення сталого розвитку туризму України в умовах пандемії. *Бізнес Інформ*. 2021. № 5. С. 227-235. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-5-140-150>
3. Європейський «Зелений курс». Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>
4. Міністерство інфраструктури України. Євроінтеграція. URL: <https://mtu.gov.ua/timeline/Evrointegraciya.html>
5. Національна парадигма сталого розвитку України / За ред. проф., академіка НАН України, д. т. н., проф., засл. діяча науки і техніки України Б.Є. Патона. К.: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.
6. Романова А. А. Управління розвитком туристичної сфери в умовах збройних конфліктів. *Modern Economics*. 2018. № 9. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V9\(2018\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V9(2018)-12)
7. Сак Т., Більо І., Ткачук Ю. Еколого-економічні наслідки російсько-української війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-6>
8. Стан здійснення ДПП в Україні. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini&isSpecial=true>
9. Україна у світових рейтингах-2023: що змінилось під час війни. URL: <https://weukraine.tv/ukrayina-u-svitovyh-rejtyngah-2023-shho-zminylos-pid-chas-vijny/>
10. Infrastructure Carbon Review. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/infrastructure-carbon-review>
11. New research reveals the trends driving sustainable travel in 2023. URL: <https://partner.booking.com/en-gb/click-magazine/trends-insights/new-research-reveals-trends-driving-sustainable-travel-2023>
12. Rosardi, R.G., Prajanti, S.D.W., Atmaja, H.T., Juhadi Sustainable tourism model in pagilaran tea plantation agrotourism, in Indonesia. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 16(5), 2021, pp. 981-990.
13. Xavier Fonta, Scott Mc Cabe. Sustainability and marketing in tourism: its contexts, paradoxes, approaches, challenges and potential. *Journal of Sustainable Tourism*. 2017. № 25. p. 869-883.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2023

Стаття рекомендована до друку 14.11.2023

Hanna Haponenko, Ph.D (Economics), Associate Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 6, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Denys Listratenko, Master, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 6, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: lstratenko002@gmail.com

Olena Yevtushenko, Ph.D (Economics), Associate Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University, Svobody sq., 6, Kharkiv, Ukraine, 61022, e-mail: evytushenko@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9729-1435>

Irina Shamara, Ph.D (Economics), Associate Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University, 6, Svobody Sq., Kharkov, Ukraine, 61022, email: shamara@karazin.ua; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2431-9185>

ECOLOGIZATION OF TOURIST ACTIVITIES AS A FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGIONS OF UKRAINE

The article is devoted to the problem of sustainable development of Ukraine's regions, since competitive regions are a source of balanced and sustainable development of the entire country. It was emphasized that the development of the development management strategy of any region of Ukraine should be based on the environmental safety policy, the current norms and requirements of which must be adapted in accordance with European standards. The subject of the study is the greening of tourist activity as a factor in the sustainable development of the regions of Ukraine. The purpose of the study is to build a model of sustainable development of regional tourism based on the ecosystem restoration of security of the tourist and recreational potential of Ukraine in the post-war period. Tasks that were set to achieve the goal: to investigate the management mechanism of sustainable development of regional tourism; to analyze the impact of military actions on the ecological state of the regions of Ukraine; to propose a program model for the sustainable development of tourism in Ukraine. In accordance with this direction of research, the author chose and applied the following methodological approaches: systemic and institutional when considering the interrelationships of actors at both the national and regional levels. Within the framework of the system approach, the functioning of the tourism industry of Ukraine was investigated within the framework of new ecological realities. Thanks to the institutional approach, the necessary legal framework for

the sustainable development of tourism was considered. The following results were obtained. The authors proposed the formation of a model of sustainable development of tourism, which emphasizes the sustainability of ecological, economic, cultural and social spheres, taking into account the ranking of factors of sustainable development depending on the level of sustainability. The proposed model takes into account an important aspect - after the war, it will be necessary to ensure different levels of sustainability for individual regions of Ukraine.

Keywords: *greening of tourist activity, model of sustainable development of tourist activity in Ukraine, weak sustainability, strong sustainability.*

REFERENCES

1. Haponenko H. I., Yevtushenko O. V., Shamara I. M. (2021) Problemy ta perspektyvy ekolohizatsii turizmu v Ukraini. [Problems and prospects of greening tourism in Ukraine]. *Problems of the economy*, 1? 4–10. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-1-4-10> (in Ukrainian)
2. Haponenko H. I., Yevtushenko O. V., Shamara I. M. (2021) Priorityetni napriamy zabezpechennia staloho rozvytku turizmu Ukrainy v umovakh pandemii [Priority directions for ensuring the sustainable development of tourism in Ukraine in the conditions of the pandemic]. *Business Inform*, 5, 227-235. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-5-140-150> (in Ukrainian)
3. European «Green Course». Representation of Ukraine to the European Union. Available at: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobitnictvo/klimat-yevropejska-zelena-ugoda>
4. Ministry of Infrastructure of Ukraine. European integration. Available at: <https://mtu.gov.ua/timeline/Evrointegraciya.html>
5. Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy [National paradigm of sustainable development of Ukraine] / Ed. prof., academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, doctor of technical sciences, prof., post. the figure of science and technology of Ukraine B.E. Paton. K.: State University “Institute of Economies of Nature Use and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine”, 2012. (in Ukrainian)
6. Romanova A. A. (2018) Upravlinnia rozvytkom turystychnoi sfery v umovakh zbroinykh konfliktiv [Managing the development of the tourism sphere in the conditions of armed conflicts]. *Modern Economics*, 9. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V9\(2018\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V9(2018)-12) (in Ukrainian)
7. Sak T., Bilo I., Tkachuk Yu. (2022) Ekolohe-ekonomichni naslidky rosiisko-ukrainskoi viiny [Environmental and economic consequences of the Russian-Ukrainian war]. *Economy and society*, 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-6> (in Ukrainian)
8. Status of PPP implementation in Ukraine. Ministry of Economy of Ukraine. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=StanZdiisnenniaDppvUkraini&isSpecial=true>
9. Ukraina u svitovykh reitynhakh-2023: shcho zminylos pid chas viiny [Ukraine in the world rankings-2023: what changed during the war]. Available at: <https://weukraine.tv/ukrayina-u-svitovyh-reityngah-2023-shho-zminylos-pid-chas-viiny/> (in Ukrainian)
10. Infrastructure Carbon Review. Available at: <https://www.gov.uk/government/publications/infrastructure-carbon-review>
11. New research reveals the trends driving sustainable travel in 2023. Available at: <https://partner.booking.com/en-gb/click-magazine/trends-insights/new-research-reveals-trends-driving-sustainable-travel-2023>
12. Rosardi, R.G., Prajanti, S.D.W., Atmaja, H.T., Juhadi (2021) Sustainable tourism model in pagilaran tea plantation agrotourism, in Indonesia. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 16(5), 981-990.
13. Xavier Fonta, Scott Mc Cabe (2017) Sustainability and marketing in tourism: its contexts, paradoxes, approaches, challenges and potential. *Journal of Sustainable Tourism*, 25, 869-883.

The article was received by the editors 12.10.2023

The article is recommended for printing 14.11.2023